

ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ

πράξης 5.Θεσμικό
7.Προοπτικές για

1.Ο γεωγραφικός χώρος και η έννοια της Χωροταξίας 2.Τα χαρακτηριστικά, το αντικείμενο και η διαδικασία του Χωροταξικού Σχεδιασμού 3.Στόχοι και προβλήματα 4.Η απόσταση θεωρίας και πλαισίου και χωροταξικά σχέδια 6.Ευρωπαϊκή Ένωση και Χωροταξία το μέλλον

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ Κ. ΒΑΣΕΝΧΟΦΕΝ

Καθηγητής Ε.Μ.Πολυτεχνείου

Ο ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ

Ο γεωγραφικός χώρος στον οποίο ζει και δραστηριοποιείται ο σύγχρονος άνθρωπος, σαν άτομο και σαν μέλος οργανωμένης κοινωνίας, έχει προκύψει από την επίδραση τόσο του φυσικού περιβάλλοντος και των διαδικασιών της φύσης, όσο και από την δράση των προγόνων του και των κοινωνικών τους ομάδων επί πολλούς αιώνες. Κοινωνία, οικονομία και φυσικό περιβάλλον έχουν δημιουργήσει ένα σύνθετο χώρο, που φέρνει πάνω του τα ίχνη, τις βελτιώσεις και παραμορφώσεις των προσπαθειών που κατέβαλλε ο άνθρωπος σε όλα τα στάδια της ιστορίας του να τιθασεύσει την φύση και να την προσαρμόσει στις ανάγκες του και στις, συχνά κοντόφθαλμες, επιθυμίες του. Έτσι, στο κάθε στιγμιαίο παρόν, οι άνθρωποι και η κοινωνία τους, αντιμετωπίζουν ένα δεδομένο κοινωνικό, οικονομικό και φυσικό γεωγραφικό περιβάλλον, που μπορούν να περιγράψουν και ερμηνεύσουν. Μπορούν όμως, με τη σειρά τους, όπως άλλοι πριν απ' αυτούς, να μεταμορφώσουν και ρυθμίσουν.

Η περιγραφή, η ερμηνεία, ακόμη και η πρόβλεψη για τις πιθανές μελλοντικές μεταμορφώσεις του κοινωνικο-οικονομικού γεωγραφικού περιβάλλοντος είναι έργο της ανθρωπογεωγραφίας, και ειδικότερα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής γεωγραφίας ή ακόμη και πιο εξειδικευμένων κλάδων τους, όπως η γεωγραφία των μεταφορών, της κατανάλωσης, των κοινωνικών μειονοτήτων κ.ο.κ. Ο ανθρωπογεωγράφος αναλύει το παραπάνω περιβάλλον όχι απλώς καταγράφοντας τα χαρακτηριστικά, που είναι ορατά με γυμνό μάτι ή με το μάτι μιας φωτογραφικής μηχανής ή ακόμη ενός τεχνητού δορυφόρου, αλλά ρωτώντας γιατί έχει προκύψει ο ένας ή ο άλλος κοινωνικός σχηματισμός πάνω στο έδαφος. Ενδιαφέρεται γι' αυτούς τους σχηματισμούς σαν δυναμικά φαινόμενα και διαμορφώνει θεωρίες για την προέλευση και τις τάσεις τους, ώστε να φθάσει στο σημείο να διατυπώσει προβλέψεις για μελλοντικές εξελίξεις. Όμως, δεν επιχειρεί να προδιαγράψει και να σχεδιάσει τις εξελίξεις. Τον ενδιαφέρει αυτό που συμβαίνει στην επιφάνεια της γης, σαν αποτέλεσμα της χρήσης της από τον άνθρωπο και της δράσης της κοινωνίας του. Τον ενδιαφέρει να μάθει γιατί συμβαίνει και ακόμη τι μπορεί ενδεχομένως να συμβεί, αν επαληθευθούν κάποιες υποθέσεις μελλοντικής εξέλιξης. Δεν ασχολείται όμως με το τι πρέπει να συμβεί, με τις επιθυμητές κατευθύνσεις μελλοντικής εξέλιξης και με τα μέτρα που θα έπρεπε να ληφθούν από τις οργανωμένες κοινωνικές ομάδες για να επέλθει, αργά ή γρήγορα, αυτή η εξέλιξη. Αυτή είναι δουλειά του χωροτάκτη και του επιστημονικού του κλάδου, της χωροταξίας.

Η χωροταξία ασχολείται με τον προσχεδιασμένο μετασχηματισμό του

κοινωνικοοικονομικού γεωγραφικού χώρου, μετασχηματισμό που προκύπτει από την πρόθεση της οργανωμένης κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι παραγνωρίζουμε πως ο μετασχηματισμός του χώρου προκύπτει, βαθμιαία και σωρευτικά, από τις ενέργειες των μεμονωμένων ατόμων, νοικοκυριών και, ακόμη περισσότερο, μονάδων οικονομικής δραστηριότητας και επιχειρήσεων. Αυτή είναι μια αναμφισβήτητη επίδραση πάνω στον χώρο και είναι ασφαλώς υποχρέωση του χωροτάκτη να έχει καλή γνώση του τρόπου με τον οποίο ασκείται και της έκτασης στην οποία επηρεάζει τον χώρο. Εντούτοις, όταν αναφερόμαστε στην χωροταξία, χωρίς να αγνοούμε όλους αυτούς τους "δρώντες" στο "δράμα" της μεταμόρφωσης του γεωγραφικού χώρου, εννοούμε κατά κύριο λόγο την δράση της οργανωμένης κοινωνίας, μέσα από τους πολιτικούς της φορείς.

Ο κυρίαρχος προσανατολισμός της χωροταξίας, αφενός, στο μέλλον και όχι τόσο στο παρελθόν, ακόμη και στο παρόν, του γεωγραφικού χώρου και, αφετέρου, στο "δέον γενέσθαι" και λιγότερο στο υφιστάμενο, είναι που δίνει το ιδιαίτερο χρώμα στην πρακτική της και στην θεωρητική της υπόσταση, ως θεωρητικού κλάδου. Η θεωρία και πρακτική της χωροταξίας δεν παύουν να προϋποθέτουν γνώση του κοινωνικού, οικονομικού και φυσικού χώρου, μέσα στον οποίο ζει και δραστηριοποιείται ο άνθρωπος. Ο "γεωγραφικός χώρος" είναι κατά συνέπεια απαραίτητος όρος για τον προσδιορισμό της έννοιας της χωροταξίας, διότι μ' αυτόν ασχολείται. Γι' αυτό, στο θεωρητικό της οπλοστάσιο κάνει χρήση των εννοιών και των επεξηγηματικών εργαλείων και άλλων κοινωνικών, φυσικών ή τεχνολογικών επιστημών, με τις οποίες ο χωροτάκτης πρέπει να έχει στοιχειώδη εξοικείωση, για να μπορεί να κατανοήσει τις μεταβολές του φυσικού ή του ανθρωπογενούς (κατασκευασμένου) περιβάλλοντος και της ανθρώπινης κοινωνίας και οικονομίας. Πέρα όμως από αυτή τη γνώση, ο χωροτάκτης ενδιαφέρεται και για το μέλλον, για τις πιθανές ή προμελετημένες αλλαγές του παρόντος, για το πώς παράγεται ή επηρεάζεται ή, απλούστερα, "σχεδιάζεται" το μέλλον και, τέλος, για το ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις γι' αυτό το σχεδιασμένο μέλλον και για τις προμελετημένες αλλαγές, δηλαδή για το ποιος έχει την εξουσία ή την κοινωνική και πολιτική νομιμοποίηση να αποφασίζει.

Η χωροταξία λοιπόν δεν είναι μόνο μελέτη του χώρου, αλλά και μια μορφή σχεδιασμού, ενός σχεδιασμού που έχει σαν κύριο αντικείμενο τον ηθελημένο μετασχηματισμό του γεωγραφικού χώρου, έτσι ώστε να προκύψει ένα επιθυμητό μέλλον. Άρα ο "σχεδιασμός" (το planning των Άγγλων ή η planification των Γάλλων) είναι κι' αυτός, όπως ο "γεωγραφικός χώρος", ένας απαραίτητος όρος για τον προσδιορισμό της έννοιας της χωροταξίας. Όμως, και η "πρόβλεψη"

(του μέλλοντος), η "λήψη αποφάσεων", η "προσχεδιασμένη αλλαγή", η "εξουσία" και η "νομιμοποίηση" (αυτού που αποφασίζει) γίνονται λέξεις - κλειδιά στην θεωρία και πρακτική της χωροταξίας.

Αυτά τα τελευταία συστατικά της έννοιας της χωροταξίας δεν αποτελούν δική της αποκλειστικότητα. Αν κάναμε μια συζήτηση για την έννοια της ανάπτυξης, και ιδίως για την προσχεδιασμένη ανάπτυξη, που τόσο απασχολεί τις σύγχρονες κοινωνίες και τις εθνικές κυβερνήσεις, θα αισθανόμαστε και εκεί την ανάγκη να χρησιμοποιήσουμε τις ίδιες έννοιες για να την προσδιορίσουμε. Θα έπρεπε και πάλι να μιλήσουμε για προβλέψεις του μέλλοντος, για προμελετημένη αλλαγή, για τον ρόλο της εξουσίας και για την νομιμοποίηση των decision - makers, αυτών που αποφασίζουν. Δεν θα πέφταμε πολύ έξω αν ορίζαμε την ανάπτυξη ως κοινωνική αλλαγή προς υψηλότερα επίπεδα ευημερίας, ποιότητας ζωής, ισότητας ευκαιριών και απελευθέρωσης των δημιουργικών δυνατοτήτων των ατόμων. Αν και η ανάπτυξη έχει ορισθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, αυτός ο ορισμός δεν χάνει την ουσία της και παραμένει αρκετά περιεκτικός και λιτός. Η χωροταξία, σαν μια μορφή σχεδιασμού, συμβάλλει (ή πάντως οφείλει να συμβάλλει) σ' αυτό το όραμα ανάπτυξης και συμμετέχει σε έναν ευρύτερο αναπτυξιακό σχεδιασμό που επιδιώκει αυτόν τον στόχο. Μ' αυτή την έννοια, ο σχεδιασμός της ανάπτυξης και ο χωροταξικός σχεδιασμός δεν μπορούν και δεν πρέπει να διαχωρισθούν. Παρ' όλα αυτά, ο χωροταξικός σχεδιασμός δεν παύει να χαρακτηρίζεται κυρίως από την έμφαση του στην οργάνωση του γεωγραφικού χώρου, που αποτελεί το κύριο αντικείμενο του. Όπως έχει πει εύστοχα ένας Γάλλος γεωγράφος, η ρύθμιση του χώρου (amenagement du territoire) δεν είναι παρά "εκούσια γεωγραφία", η γεωγραφία που θέλουμε σε σχέση με αυτήν που έχουμε σήμερα.

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Έχει ενδιαφέρον στο σημείο αυτό να θυμηθούμε τον ορισμό που είχε δώσει στο amenagement du territoire ο Γάλλος υπουργός Ανοικοδόμησης και Πολεοδομίας Claudius-Petit στα μέσα της δεκαετίας του 1950, ένας υπουργός που ήταν υπεύθυνος για πολλές καινοτομίες στην πολεοδομία και χωροταξία:

"Η χωροταξία (amenagement du territoire) δεν είναι ένα σχέδιο παραγωγής ή υποδομών... Είναι επίσης άλλο πράγμα από την πολεοδομία, με την έννοια την ήδη παραδοσιακή του όρου. Δηλαδή είναι άλλο πράγμα από μια συλλογή, μια σειρά λεπτομερών σχεδίων ρύθμισης και επέκτασης των οικισμών...

Η χωροταξία διακρίνεται από το σχέδιο παραγωγής και υποδομών από το

γεγονός ότι δεν αφορά τόσο σε προβλήματα παραγωγής όσο σε προβλήματα κατανομής και καλύτερης χρήσης του εδάφους. Ξεπερνά τα πολεοδομικά σχέδια διότι θέτει προβλήματα όχι μέσα στα πλαίσια των πόλεων και των οικισμών, αλλά μέσα στα πλαίσια των περιφερειών και ολόκληρης της εθνικής επικράτειας... Είναι η αναζήτηση, μέσα στο γεωγραφικό πλαίσιο της Γαλλίας, μιας καλύτερης κατανομής των ανθρώπων σε συνάρτηση με τους φυσικούς πόρους και τις οικονομικές δραστηριότητες" (C. Delmas, *L' Aménagement du Territoire*, PUF, Paris, 1963).

Χώρος και σχεδιασμός είναι λοιπόν τα δύο βασικά συστατικά της χωροταξίας. Βέβαια, καταστήσαμε σαφές ότι αναφερόμαστε σε ένα κοινωνικά μετασηματισμένο χώρο, μέσα στον οποίο τα ακίνητα (φυσικά και ανθρωπογενή) στοιχεία (η γη και οι ανθρώπινες προσθήκες) αποτελούν ένα αδιαίρετο σύνολο ("σύστημα" με την έννοια της Θεωρίας των Συστημάτων) με τις κοινωνικές δραστηριότητες που στηρίζουν και στεγάζουν. Με αυτή μας την τοποθέτηση υιοθετούμε και την άποψη πως η "κλίμακα" του χώρου, το αν δηλαδή αναφερόμαστε σε ένα χωριό, μια πόλη ή μια περιφέρεια, έχει μικρή σημασία από άποψη εννοιολογική, παρόλο που ο τρόπος, με τον οποίο προσπαθούμε να "σχεδιάσουμε" το μέλλον του αντίστοιχου χώρου, δηλ. τα μέσα που χρησιμοποιούμε, μεταβάλλονται ανάλογα με το αντικείμενο. Άρα η πολεοδομία και η χωροταξία, ως επιστημονικοί κλάδοι, αποτελούν μια ενότητα, παρά το γεγονός ότι στην επαγγελματική πρακτική τείνουμε να συνδέουμε την πρώτη με την κλίμακα του χωριού και της πόλης και την δεύτερη με την κλίμακα μιας ευρύτερης γεωγραφικής ενότητας, π.χ. ενός νομού ή μιας περιφέρειας.

Καλό είναι, από την στιγμή που η χωροταξία (ή γενικότερα ο "σχεδιασμός του χώρου", για να μην αφήσουμε απέξω την πολεοδομία) ορίστηκε σαν μια μορφή "σχεδιασμού", να ξεκαθαρίσουμε τι συνεπάγεται η ένταξη της σε μια ευρύτερη έννοια. Το πρώτο και πιο καίριο χαρακτηριστικό του οποιουδήποτε σχεδιασμού είναι ότι μ' αυτόν επιδιώκεται η προσέγγιση ενός ή πολλών στόχων.

Ακόμη κι' αν ισχυρισθούμε ότι απλώς επιδιώκουμε να λύσουμε ένα πρόβλημα, πάλι στην ουσία αντιλαμβανόμαστε την ύπαρξη ενός προβλήματος σαν την απόσταση που μας χωρίζει από μια επιθυμητή κατάσταση, δηλαδή από ένα στόχο που, συνειδητά ή όχι, θα θέλαμε να πλησιάσουμε. Εξάλλου, πρόβλημα δεν είναι μόνο μια δυσλειτουργία ή όχληση που έχει ήδη εκδηλωθεί και παράγει ανεπιθύμητα αποτελέσματα, αλλά και μια δυσλειτουργία ή όχληση που προβλέπουμε, με τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεση μας, ότι θα συμβεί στο προβλεπτό μέλλον και θέλουμε να την αποτρέψουμε. Μπορεί να μην αποτελεί "χειροπιαστό" πρόβλημα, είναι όμως ορατό για όποιον ερμηνεύσει τις

υφιστάμενες τάσεις και βγάλει τα ενδεικνυόμενα συμπεράσματα. Απ' αυτό προκύπτει πως όχι μόνο είναι απαραίτητο να προσδιορίζουμε τους στόχους μας για το μέλλον, αλλά είναι και αναγκαίο να παρακολουθούμε τις εξελίξεις και να κάνουμε έγκαιρα προβλέψεις για το πού μας οδηγούν οι σημερινές τάσεις.

Ο,τιδήποτε και αν σχεδιάζουμε, ακόμη κι' ένα απλό αντικείμενο, π.χ. ένα οικιακό σκεύος, περιμένουμε απ' αυτό να επιτελεί τον σκοπό του, όπως εμείς τον φανταζόμαστε και επιθυμούμε. Ακόμη και σε μια τέτοια συνηθισμένη περίπτωση έχουμε να κάνουμε επιλογές τρόπου κατασκευής, μορφής και υλικών, πριν φτάσουμε στο τελικό σχέδιο. Στην χωροταξία είναι φανερό πως η λέξη "σχεδιασμός" παίρνει μια άλλη διάσταση. Όχι μόνο ενδέχεται να έχουμε πολλαπλούς στόχους, ακόμη και αλληλοσυγκρουόμενους, αλλά και τα μέσα υλοποίησης των στόχων μας είναι περισσότερα και σύνθετα. Αναγκαζόμαστε να κάνουμε συμβιβασμούς ως προς τους στόχους και να χρησιμοποιούμε δέσμες μέσων, εξασφαλίζοντας κατά το δυνατό ότι θα συμβιβάζονται μεταξύ τους. Αυτοί οι συμβιβασμοί είναι αναπόφευκτοι διότι ο χωροταξικός σχεδιασμός επηρεάζει την ζωή και την οικονομική δραστηριότητα πολλών κοινωνικών ομάδων ή κατηγοριών οικονομικών μονάδων, που έχουν καμιά φορά ανταγωνιστικά συμφέροντα ή έχουν ανάγκες ποιοτικά και ποσοτικά τελείως διαφορετικές.

Τα μέσα, που η οργανωμένη κοινωνία έχει θέσει στη διάθεση των πολιτικών και διοικητικών της οργάνων, για την επίτευξη των στόχων του χωροταξικού σχεδιασμού, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα με πολυποίκιλες δυνατότητες.

Η πολιτεία μπορεί να προχωρήσει στην επίτευξη των στόχων της αναλαμβάνοντας η ίδια την εκτέλεση κατασκευαστικών έργων (π.χ. υποδομών μεταφορών, ενέργειας, άρδευσης κ.ά. ή κτιρίων κατοικίας, παραγωγής κλπ.) ή ελέγχοντας τις δραστηριότητες των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων (π.χ. για να εξασφαλίσει τη λειτουργικότητα του χώρου ή να προστατεύσει το περιβάλλον) ή, τέλος, ενθαρρύνοντας φορείς, νοικοκυριά και επιχειρήσεις να πάρουν αποφάσεις και να αναλάβουν ενέργειες προς την κατεύθυνση των επιθυμητών στόχων (π.χ. παρέχοντας κίνητρα ή αίροντας υφιστάμενους ελέγχους). Οι δυνατότητες είναι πολλές και η καταγραφή και διερεύνηση των μέσων που έχει στην διάθεση του ο σχεδιασμός είναι απαραίτητο στοιχείο της διαδικασίας του. Το ίδιο ισχύει και για την επιλογή εκείνων των μέσων που είναι τα καταλληλότερα για την κάθε περίπτωση. Η επιλογή μιας δέσμης μέτρων που θα προτείνει ένα χωροταξικό σχέδιο είναι ένα κρίσιμο στάδιο, διότι απαιτεί και τεχνική γνώση και εξοικείωση με τις δυνατότητες που παρέχει το θεσμικό πλαίσιο και η υφιστάμενη νομοθεσία και πολιτικές αποφάσεις, που ο χωροτάκτης μπορεί να εισηγηθεί, αλλά μόνο τα θεσμοθετημένα διοικητικά όργανα μπορούν να πάρουν.

Η τελευταία παρατήρηση μας φέρνει σε μια ακόμη σειρά συστατικών του σχεδιασμού, χωρίς τα οποία ο τελευταίος μετατρέπεται σε απλή έκφραση προσδοκιών, δίχως αντίκρισμα. Ο σχεδιασμός πρέπει να έχει "υποκείμενο", δηλ. ένα πολιτικό και διοικητικό όργανο, που θέτει στόχους, σχεδιάζει με συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, ελέγχει και διαθέτει τους αναγκαίους πόρους, εφαρμόζει τα μέτρα και σχέδια που αποφασίζει να επιλέξει, παρακολουθεί την εφαρμογή τους και το βαθμό στον οποίο επιτυγχάνουν τον στόχο τους και αναπροσαρμόζει την στάση του και τον σχεδιασμό του, με βάση την εμπειρία που απέκτησε και τις εξελίξεις των εξωγενών παραγόντων, που βρίσκονται έξω από την επιρροή του. Η έλλειψη αυτού του "υποκειμένου", με την περιβόητη πολιτική βούληση, αλλά και με τις αρμοδιότητες και τους αναγκαίους πόρους, αχρηστεύει το σχεδιασμό στη γένεση του.

Οποιαδήποτε αναφορά στον σχεδιασμό οδηγεί μοιραία στο ερώτημα τι είναι εκείνο που σχεδιάζεται. Με άλλα λόγια ποιο είναι το αντικείμενο του σχεδιασμού. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως στην περίπτωση του χωροταξικού σχεδιασμού το αντικείμενο είναι πάνω απ' όλα η χρήση της γης και η χωροθέτηση δραστηριοτήτων πάνω σ' αυτήν. Πολλές δραστηριότητες ανταγωνίζονται για γη που βρίσκεται σε στενότητα, εκτοπίζοντας η μια την άλλη και αλλοιώνοντας την ελεύθερη από ανθρώπινη επίδραση φύση. Η χωροταξία παίζει ένα ρόλο ρυθμιστή και διαιτητή ανάμεσα σε ανταγωνιστικές πιέσεις, αλλά και ρόλο προστάτη της κληρονομιάς τόσο του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και του περιβάλλοντος που διαμόρφωσε ο άνθρωπος σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους. Κατά συνέπεια η γη και το περιβάλλον είναι κατά κύριο λόγο το αντικείμενο του χωροταξικού σχεδιασμού.

Επιδιώκοντας την διευθέτηση των χρήσεων της γης και την εξάλειψη ή ελάφρυνση της επιβάρυνσης και φθοράς του περιβάλλοντος, η χωροταξία πρέπει να ρυθμίσει την κατανομή στον χώρο των κάθε είδους κατασκευών (υποδομών και κτιρίων), την οργάνωση του οικιστικού δικτύου, την χωροθέτηση των οικονομικών δραστηριοτήτων (εκτατικών, όπως οι γεωργικές καλλιέργειες, ή σημειακών, όπως οι βιομηχανικές περιοχές), την επιλογή θέσεων για τον κοινωνικό εξοπλισμό (π.χ. μονάδων εκπαίδευσης ή περιθαλψής) και την χάραξη των αξόνων μεταφορών. Αν και σε αρκετές περιπτώσεις είναι απαραίτητη η συνεργασία με άλλες μορφές σχεδιασμού (π.χ. της βιομηχανικής ανάπτυξης, του συστήματος υγείας ή των μεταφορών), όλα αυτά τα αντικείμενα εγγράφονται στην δραστηριότητες του χωροταξικού σχεδιασμού.

Θεωρούμενος από μια διαφορετική οπτική γωνία, ο χωροταξικός σχεδιασμός ασχολείται με την διαχείριση πόρων. Σ' αυτούς είναι σκόπιμο να περιλάβουμε όχι μόνο χρηματικούς πόρους στη διάθεση της διοίκησης για

σχηματισμό παγίου κεφαλαίου υποδομών, αλλά και τη γη, το φυσικό πλούτο (καλλιεργήσιμα εδάφη, ορυκτό πλούτο κλπ.), τους ανθρώπινους πόρους, τα πλεονεκτήματα θέσης (σε σχέση με δίκτυα υποδομών ή διακίνησης αγαθών), τα γεωπολιτικά πλεονεκτήματα, και την πολιτιστική (φυσική ή ανθρωπογενή) κληρονομιά. Οι αποφάσεις που εισηγείται ο χωροτάκτης επηρεάζουν την χρήση αυτών των πόρων για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων, ιδίως αν δούμε την ανάπτυξη σαν μια διαδικασία πολύ ευρύτερη από την απλή μεγέθυνση οικονομικών μεγεθών, όπως το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ή το κατά κεφαλή εισόδημα. Μ' αυτή την έννοια η χωροταξία είναι ένα εργαλείο για την επιδίωξη στόχων, όπως η κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα, η περιφερειακή ισορροπία, η αποτελεσματικότητα στη χρήση πόρων σε στενότητα, η κοινωνική ευημερία και η ποιότητα ζωής, η προστασία της παραδοσιακής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος, και, τέλος, η εξασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Έγινε ήδη προφανής η στενή σχέση ανάμεσα στην χωροταξική οργάνωση μιας χώρας ή περιφέρειας και στην οικονομική της ανάπτυξη, όπως επίσης ανάμεσα στον χωροταξικό σχεδιασμό και στον οικονομικό σχεδιασμό, τον σχεδιασμό της παραγωγής και υποδομών, όπως τον εννοούσε ο Γάλλος υπουργός, του οποίου τον ορισμό για την χωροταξία δώσαμε παραπάνω.

Η χωροταξία αναζητεί τον καταλληλότερο τόπο εγκατάστασης των οικονομικών δραστηριοτήτων και προσπαθεί να τις κατευθύνει προς τα κει, χρησιμοποιώντας όμως κριτήρια που δεν είναι μόνο κριτήρια οικονομικής αποτελεσματικότητας και απόδοσης, αλλά και κριτήρια ποιότητας ζωής και προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Προσπαθεί ακόμη να δώσει χωρική συνοχή και ολοκλήρωση στην εθνική και περιφερειακή οικονομία, εξασφαλίζοντας δεσμούς αλληλεξάρτησης και εξισορρόπησης εθνικών και τοπικών αναπτυξιακών στόχων.

Το 1984, το τότε Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ), που αργότερα συγχωνεύθηκε με το Υπουργείο Δημοσίων Έργων για να αποτελέσουν το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ), επεξεργάστηκε για κάθε νομό της χώρας ένα προκαταρκτικό σχέδιο με τίτλο "Προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης" και υπότιτλο "Συνοπτικό σχέδιο δομικών παρεμβάσεων". Από την εποχή εκείνη δεν εκπονήθηκαν άλλα χωροταξικά σχέδια για όλους τους νομούς. Στην εισαγωγή των συνοπτικών σχεδίων του 1984, ο τότε υπουργός Αντώνης Τρίτσης αναφερόταν στα πενταετή προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας και κατόπιν

έδινε έμμεσα ένα ορισμό του χωροταξικού σχεδιασμού:

"Όργανικό κομμάτι της νέας αυτής αναπτυξιακής διαδικασίας είναι η χωροταξία, που παρέχει τη διάσταση του δομικού σχεδιασμού της οικονομίας, υπόβαθρου της αναγκαίας ανασυγκρότησης οικονομικών, κοινωνικών και οικολογικών δομών. Ο χωροταξικός σχεδιασμός αποσκοπεί στη δομική αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της χώρας, ώστε αυτό να προσαρμόζεται στα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά της όπως και κάθε περιοχής της φυσικά, δημογραφικά, κοινωνικά, πολιτισμικά. Στοχεύει ειδικότερα ο χωροταξικός σχεδιασμός στην σταθεροποίηση της αναπτυξιακής διαδικασίας κάθε περιοχής με την ανάπτυξη των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων, αλλά και με την συντήρηση... των φυσικών πόρων... και... στην διασφάλιση της ποιοτικής της διάστασης... Στην τεχνική του έκφραση, ο χωροταξικός σχεδιασμός περιλαμβάνει την χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, τον καθορισμό των χρήσεων γης, τη διάρθρωση των δικτύων τεχνικής υποδομής (μεταφορών κλπ.), τη διάρθρωση του οικιστικού ιστού και τον καθορισμό των ζωνών ειδικής προστασίας...".

Τα προβλήματα, με τα οποία βρίσκεται αντιμέτωπη μια τέτοια προσπάθεια σχεδιασμού, δεν είναι προφανώς ούτε πανομοιότυπα σε όλες τις χώρες ή περιφέρειες, ούτε αμετάβλητα μέσα στο χρόνο. Ο βαθμός ανάπτυξης μιας χώρας συνδέεται συνήθως με ορισμένες κατηγορίες προβλημάτων, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι προβλήματα που συναντούμε σε αναπτυγμένες χώρες δεν εμφανίζονται σε αναπτυγμένες περιοχές λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Αντίστροφα, προβλήματα οικονομικά καθυστερημένων χωρών χαρακτηρίζουν καμιά φορά τις καθυστερημένες περιοχές βιομηχανικών χωρών με υψηλούς δείκτες ανάπτυξης. Τέτοιοι συνδυασμοί είναι ιδιαίτερα εμφανείς σε χώρες, σαν την Ελλάδα, ενός μέσου επιπέδου ανάπτυξης. Σ' αυτές τις περιπτώσεις συνυπάρχουν απ' τη μια οι καθυστερημένες, δημογραφικά παρακμάζουσες και απομονωμένες αγροτικές περιοχές, όπου παρατηρείται έλλειψη ή χαμηλή αξιοποίηση πλουτοπαραγωγικών πόρων, και, απ' την άλλη, περιοχές βιομηχανικής παρακμής ή αστικές ζώνες, που υποφέρουν από φαινόμενα υπερσυγκέντρωσης, συνωστισμού και ρύπανσης.

Στις βιομηχανικές χώρες το φαινόμενο της άνισης ανάπτυξης, που δημιουργεί μεγάλες περιφερειακές ανισότητες, οδήγησε στο παρελθόν σε ένα κοινωνικό και οικονομικό χάσμα ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες και σε περιοχές, που χαρακτηρίζονταν η κάθε μια από μια ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα. Ανθηρές βιομηχανικές περιοχές του 19ου αιώνα μαράζωσαν, δημιουργώντας μεγάλους και μικρούς θύλακες ανεργίας και μια έντονη απαξίωση του παραγωγικού εξοπλισμού που είχε στηρίξει την ανάπτυξη τους στο παρελθόν. Κοντά σ' αυτές

τις γερασμένες περιοχές της πρώην κραταιάς βαριάς βιομηχανίας συνέχισαν να υπάρχουν περιοχές καθυστερημένες, με αγροτικές οικονομίες που έμειναν για καιρό πίσω στην κούρσα της ανάπτυξης. Σε χώρες που πέρασαν νωρίς την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης, οι τεχνολογικές αλλαγές, η μετανάστευση και οι μεταβολές στον παγκόσμιο οικονομικό χώρο έκαναν αναγκαία την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό των οικονομικών και οικιστικών δικτύων, όπως και των δικτύων μεταφορών και επικοινωνιών. Η έξοδος του αστικού πληθυσμού από τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου κάποτε είχε συσσωρευθεί, δημιούργησε ευρύτερες ζώνες αστικοποίησης με σοβαρά προβλήματα εξυπηρέτησης και διοίκησης. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα οξύνθηκαν από την αστικοποίηση και τις αλλαγές των απαιτήσεων και συνηθειών αναψυχής.

Μετά τα μέσα του 20ού αιώνα εκδηλώθηκαν βαθμιαία νέες αλλαγές στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η μετακίνηση εργαζομένων και κεφαλαίων προς τον τριτογενή τομέα της οικονομίας, τον τομέα των υπηρεσιών, και προς τους κλάδους υψηλής τεχνολογίας οδήγησε στην παρακμή ακόμη και περιοχές με βιομηχανική ανάπτυξη, που είχαν κάποτε πάρει την σκυτάλη από τις ζώνες της βαρείας βιομηχανίας. Μέσα από μια ανατρεπτική διαδικασία παραγωγικής αναδιάρθρωσης και αποβιομηχάνισης μεταμορφώθηκε η οικονομική γεωγραφία εκτεταμένων περιοχών, βυθίζοντας στην κρίση τις ακμάζουσες βιομηχανικές περιοχές της δεκαετίας του 1960 και αναδεικνύοντας πρώην αγροτικές περιοχές, που συγκέντρωσαν τους νέους κλάδους υψηλής τεχνολογίας.

Στον λιγότερο αναπτυγμένο κόσμο τα προβλήματα χωρικής οργάνωσης και χωροταξικού σχεδιασμού είχαν και έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, παρά τις δυσκολίες που αναπόφευκτα συνοδεύουν μια τέτοια ταξινόμηση και γενίκευση. Η ύπαρξη απομονωμένων, οικονομικά υπανάπτυκτων και τεχνολογικά καθυστερημένων περιοχών είναι έντονη. Η απόσταση ανάμεσα στις αγροτικές και αστικές περιοχές είναι τεράστια. Αυτός ο δυϊσμός αναπαράγεται και μεταξύ μερικών βιομηχανικών, εξορυκτικών ή ακόμη και αγροτικών δραστηριοτήτων έντασης κεφαλαίου και του μεγάλου όγκου των αγροτικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο ή των υπηρεσιών μικρής κλίμακας στις πόλεις, όπου κυριαρχεί η ένταση εργασίας.

Συνηθισμένο φαινόμενο στις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες και περιφέρειες είναι η κυριαρχία μιας μητροπολιτικής περιοχής, όπου παρατηρείται υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων, ενώ αντίθετα η αξιοποίηση των πόρων των υπόλοιπων περιοχών είναι ανεπαρκής. Το ίδιο συμβαίνει και με την αξιοποίηση ανθρώπινων πόρων και δεξιοτήτων. Οι αβυσσαλέες ανισότητες και οι ανύπαρκτες υποδομές, ιδίως στην ύπαιθρο, εμποδίζουν την ολοκλήρωση των

περιφερειακών ή εθνικών οικονομιών σε ένα ενιαίο σύνολο και σε μια συντονισμένη παραγωγική μηχανή. Η εξάντληση των φυσικών πόρων είναι εμφανής. Ο σχεδιασμός της οικονομίας και του χώρου προσκρούει στην αδυναμία συντονισμού εθνικών και περιφερειακών σχεδίων, προγραμμάτων και πολιτικών, στον συγκεντρωτισμό της εξουσίας, στην έλλειψη δημοκρατικών δομών και στην ανεπάρκεια της διοίκησης.

Η ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Αυτή είναι, σε ένα απλοποιημένο σκαρίφημα, η πραγματικότητα που πρέπει να αντιμετωπίσει ο χωροταξικός σχεδιασμός, ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής για την ανάπτυξη. Για να την αντιμετωπίσει πρέπει να κινηθεί μέσα σ' ένα στενό πλαίσιο υλικών και θεσμικών δυνατοτήτων, που οροθετούν την χωροταξία σαν διοικητική λειτουργία και σαν επαγγελματική δραστηριότητα.

Σε κάθε επιστημονικό κλάδο που στηρίζει μια τέτοια δραστηριότητα, υπάρχει ένα σώμα επιστημονικής και θεωρητικής γνώσης, που διδάσκεται στις αντίστοιχες πανεπιστημιακές σπουδές, και μια επαγγελματική πρακτική, που απαιτεί από τον επαγγελματία, ανάλογα με την ειδικότητα του, να κατέχει και να χρησιμοποιεί με άνεση διάφορες τεχνικές, μεθόδους, διοικητικές διαδικασίες και θεσμικές διατάξεις, που οροθετούν τη δραστηριότητα του και καθορίζουν τα "εργαλεία", που έχει στην διάθεση του.

Ο χωροτάκτης, ως δημόσιος λειτουργός ή ελεύθερος επαγγελματίας, κινείται μέσα σε ένα διοικητικό και θεσμικό πλαίσιο, που αποτελεί ένα διοικητικό και επαγγελματικό εποικοδόμημα σχεδόν ανεξάρτητο από την θεωρητική υποδομή της χωροταξίας. Το θεσμικό μάλιστα πλαίσιο δεν είναι κωδικοποιημένο και ενιαίο, αλλά αντίθετα βρίσκεται διασπασμένο σε νομοθετικά κείμενα που υπηρετούν ποικίλες περιοχές δράσης του κράτους. Ο σχεδιασμός του χώρου, χωροταξικός και πολεοδομικός, είναι ταυτόχρονα τόσο ένας επιστημονικός κλάδος, με θεωρητικό υπόβαθρο δανεισμένο σε μεγάλο βαθμό από κοινωνικές και τεχνολογικές επιστήμες, όσο και μια λειτουργία του κράτους, που υποστηρίζεται από νομοθετικές διατάξεις και διοικητικές διαδικασίες. Όμως, σαν λειτουργία, ο χωροταξικός σχεδιασμός και η συνειδητή, από πλευράς κράτους, ρύθμιση του χώρου, δεν είναι ούτε διοικητικά συγκεντρωμένος, ούτε κωδικοποιημένος σε ενιαίο σώμα νομοθετικών κειμένων. Αντίθετα, προκύπτει μέσα από ποικίλες, συχνά ασύνδετες, δραστηριότητες των οργάνων της διοίκησης, που εφαρμόζουν νόμους και διατάγματα χωρίς ιδιαίτερη συνάφεια και συντονισμό μεταξύ τους. Αυτή η έλλειψη συντονισμού είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για μια δραστηριότητα που από την φύση της απαιτεί συνεργασία

επιστημονικών ειδικοτήτων, διοικητικών φορέων και μεμονωμένων επιστημόνων, που συμβάλλουν σε ένα ενιαίο σχεδιασμό.

Στην πράξη, όπως είδαμε, έχει ουσιαστικά καθιερωθεί ένας ατυχής διαχωρισμός πολεοδομίας και χωροταξίας. Όπως παρατηρεί ο Β. Σκουρής (Χωροταξικό και Πολεοδομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1991), "ενώ αντικείμενο της πολεοδομίας είναι συνήθως η πόλη και σε κάθε περίπτωση ο οικισμός, η χωροταξία αφορά σε μεγαλύτερες γεωγραφικές ενότητες, στο νομό, στην περιφέρεια ή και στο σύνολο της επικράτειας". Είναι γεγονός ότι αυτός ο διαχωρισμός έχει καθιερωθεί στις θεσμικές ρυθμίσεις και στη λειτουργία της διοίκησης και δυστυχώς τείνει να καθιερωθεί και στον πανεπιστημιακό χώρο, παρά το γεγονός ότι μεθοδολογικά δεν θεμελιώνεται σε επιστημονική διάκριση. Παρόμοια απομάκρυνση και αποστασιοποίηση εμφανίζεται στην πράξη και προς την άλλη πλευρά του χωροταξικού σχεδιασμού, δηλαδή μεταξύ χωροταξικού και οικονομικού, ή γενικότερα αναπτυξιακού, σχεδιασμού. Τόσο επιστημονικά όσο και στην πράξη, αυτοί οι επιστημονικοί κλάδοι και οι αντίστοιχες επαγγελματικές δραστηριότητες θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως ένα συνεχές, όπου μεταβάλλονται η έμφαση και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται, αλλά παραμένουν τα βασικά φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του σχεδιασμού.

Θα θεωρηθεί ίσως κοινοτοπία, αλλά είναι απαραίτητο να θυμίσει κανείς ότι προϋπόθεση του οποιουδήποτε σχεδιασμού είναι η ύπαρξη σχεδίου, έστω και ενός γενικού σχεδίου κατευθύνσεων και στρατηγικού προσανατολισμού, όχι όμως και τόσο αόριστου ώστε να καθίσταται άχρηστο. Στο σημείο αυτό, το φαινόμενο της χωροταξίας στη χώρα μας, σε σχέση με την πολεοδομία και τον οικονομικό σχεδιασμό, είναι ενδιαφέρον.

Αν και υπάρχει νόμος εδώ και 21 χρόνια (Ν.360/1976 περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος) που επιβάλλει την ύπαρξη χωροταξικών σχεδίων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, τέτοια σχέδια δεν υπάρχουν, αν και ήδη η πολιτεία προχωρεί, επιτέλους, στην εκπόνηση περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων. Αντίθετα, στο επίπεδο του πολεοδομικού σχεδιασμού υπάρχουν εκατοντάδες γενικά πολεοδομικά σχέδια και πολεοδομικές μελέτες, που καταλήγουν στα γνωστά σε όλους σχέδια πόλεως. Όσο για τον οικονομικό σχεδιασμό, υπήρξε μια σειρά 5ετών προγραμμάτων κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, ίσως όχι ιδιαίτερα αποτελεσματικών, που τα διαδέχθηκαν, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, τα ΣΠΑ (σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης), που αποτέλεσαν τον οδηγό των 1ου και 2ου ΚΠΣ (Κοινοτικών πλαισίων στήριξης), που αντίθετα με τα 5ετή έχουν πολύ πιο σκληρές δεσμεύσεις τήρησης, προφανώς λόγω της συγχρηματοδότησης τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αλλά και χωρίς τα ΣΠΑ και τα ΚΠΣ, κάποιας μορφής οικονομικός σχεδιασμός, έστω και ατελής,

εκφράζεται αναγκαστικά από τον ετήσιο κρατικό προϋπολογισμό και ιδιαίτερα το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων. Τι γίνεται όμως με τον χωροταξικό σχεδιασμό, την ρύθμιση του χώρου του Claudius-Petit και του Αντώνη Τρίτση; Το πόσο είναι αδύνατο να τραβήξει κανείς σκληρές διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στην χωροταξία απ' τη μια και την πολεοδομία ή τον οικονομικό σχεδιασμό απ' την άλλη φαίνεται από μερικά απλά παραδείγματα.

Σε μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές, όπως της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, πού αρχίζει ο χωροταξικός σχεδιασμός και τελειώνει ο πολεοδομικός;

Η γεωγραφική ενότητα για την οποία χρειάζεται σχεδιασμός του χώρου είναι αδύνατον να αντιμετωπισθεί με παραδοσιακές αντιλήψεις διαχωρισμού, ακόμη και εκείνες της εποχής του Claudius-Petit, παρόλο που εκείνος αναφερόταν σε μια χώρα, που είχε ήδη φτάσει σε δομές ανάπτυξης των τομέων βιομηχανίας και υπηρεσιών, στις οποίες είναι ζήτημα αν έχει φτάσει σήμερα η Ελλάδα.

Και ας μην λησμονούμε ότι και έξω από τους 4 νομούς της Αττικής και τον Νομό Θεσσαλονίκης, για τους οποίους καθιερώθηκαν από το 1985 τα ρυθμιστικά σχέδια, κάπου ανάμεσα στον χωροταξικό και στον πολεοδομικό σχεδιασμό, οι εξελίξεις στις μεταφορές και στις επικοινωνίες έχουν δημιουργήσει εκτεταμένα χωρικά συμπλέγματα, κυρίως γύρω από τις μεσαιές ελληνικές πόλεις, που δεν έχουν καμιά σχέση με τους απομονωμένους και σχετικά αυτοτελείς οικισμούς του παρελθόντος. Ήδη αυτό αναγνωρίζεται σήμερα με την εισαγωγή νέων κατηγοριών σχεδίων, μεταξύ των υφιστάμενων γενικών πολεοδομικών σχεδίων (ΓΠΣ) και των χωροταξικών σχεδίων σε επίπεδο νομού. Αυτό αναμένεται να συμβεί με νομοθεσία που συζητείται στην Βουλή των Ελλήνων, καθώς γράφονται αυτές οι γραμμές.

Πολλά είναι τα παραδείγματα που μπορεί να δώσει κανείς για να αποδείξει πόσο ασαφή είναι τα όρια μεταξύ χωροταξικού σχεδιασμού και σχεδιασμού της οικονομικής ανάπτυξης. Ο πρώτος προτείνει αποφάσεις για την χωροθέτηση της οικονομικής δραστηριότητας και για την ομαλή ένταξη της στον χώρο, ένα χώρο που απαιτεί προστασία για κοινωνικούς, πολιτισμικούς και περιβαλλοντικούς λόγους.

Χωρίς αυτές τις, εξαιρετικά ευαίσθητες, αποφάσεις, η οικονομική ανάπτυξη όχι μόνο μπορεί να οδηγήσει σε καταστρεπτικά (και μακροπρόθεσμα αντι-αναπτυξιακά) αποτελέσματα, αλλά μπορεί να αποδειχθεί και ανέφικτη λόγω κοινωνικών αντιδράσεων, δικαιολογημένων ή έστω οφειλόμενων σε προσπάθεια προστασίας προνομίων. Είναι γνωστό πως η εγκατάσταση μιας βιομηχανικής μονάδας, η δημιουργία μιας βιομηχανικής περιοχής ή η εκμετάλλευση ενός κοιτάσματος μπορούν να προκαλέσουν καταστροφές ή να αντιμετωπίσουν κοινωνικές αντιστάσεις. Ο χωροταξικός σχεδιασμός οφείλει να

προλάβει τέτοια φαινόμενα εξασφαλίζοντας μηχανισμούς προστασίας και συνθήκες συναίνεσης, αν και φυσικά ούτε και αυτός αποτελεί το μαγικό ραβδί που θα άρει αυτομάτως τις αντιθέσεις.

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο της χωροταξίας είναι ακόμη και σήμερα ο νόμος περί χωροταξίας και περιβάλλοντος του 1976, που αναφέρθηκε παραπάνω. Είναι γνήσιο Ελληνικό φαινόμενο η ύπαρξη νόμων που βρίσκονται σε αχρηστία και "κατάψυξη", πράγμα που έχει συμβεί με τον Ν.360/1976 επί δύο δεκαετίες. Ήδη έχει αναγγελθεί η προώθηση ενός νέου νόμου για την Χωροταξία, χωρίς το σχέδιο νόμου που δημοσιεύθηκε στον τύπο να έχει επαναστατικές διαφοροποιήσεις από τον ισχύοντα νόμο. Ο Ν.360 προβλέπει εθνικό, περιφερειακά και ειδικά χωροταξικά σχέδια και προγράμματα. Περιφερειακό είναι κατά τον νόμο ένα χωροταξικό σχέδιο όταν αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της χώρας, άρα όχι απαραίτητα σε μια περιφέρεια με την διοικητική έννοια. Ειδικό είναι το χωροταξικό σχέδιο που αναφέρεται σε συγκεκριμένο τομέα της παραγωγής, σε μια λειτουργία, δραστηριότητα ή δίκτυο υποδομής.

Ως χωροταξικό σχέδιο θεωρείται ένα σύνολο κειμένων και σχεδίων, με τα οποία εκφράζονται οι γενικές αρχές και κατευθύνσεις της ακολουθητέας χωροταξικής πολιτικής στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Το χωροταξικό πρόγραμμα είναι ένα σύνολο κειμένων και σχεδίων, με τα οποία καθορίζονται οι απαιτούμενες για την εφαρμογή του δεδομένου χωροταξικού σχεδίου επεμβάσεις με τις φάσεις πραγματοποίησης και χρηματοδότησης του, καθώς και τα απαραίτητα για τον σκοπό αυτό θεσμικά, οικονομικά και διοικητικά μέτρα. Όπως παρατηρεί ο Β. Σκουρής, προκύπτει από τον Ν.360 ότι:

."Ο χωροταξικός σχεδιασμός (και προγραμματισμός) προηγείται του πολεοδομικού σχεδιασμού...,"

.Τα χωροταξικά σχέδια και προγράμματα προσλαμβάνουν επιτακτικό χαρακτήρα...,"

.Τα ρυθμιστικά και πολεοδομικά σχέδια, που έρχονται σε αντίθεση με τις προβλέψεις των χωροταξικών σχεδίων και προγραμμάτων, παύουν κάποτε να ισχύουν..." (όπ.αν.).

Μία ένδειξη των περιεχομένων ενός χωροταξικού σχεδίου μας δίνει ο ίδιος ο Ν.360. Σύμφωνα μ' αυτόν, σε ένα χωροταξικό σχέδιο καθορίζονται, κατά κύριο λόγο, τα ακόλουθα:

α. Κατανομή και διάρθρωση του πληθυσμού, σε συνάρτηση με το πλέγμα δραστηριοτήτων, κατά τομείς παραγωγής

β. Κατανομή και διάρθρωση των χρήσεων του χώρου, κατά λειτουργίες και τομείς παραγωγής

γ. Εθνικά συγκοινωνιακά δίκτυα και λοιπά δίκτυα κοινωνικής, οικονομικής και διοικητικής υποδομής

δ. Εθνικοί δρυμοί, ζώνες πρασίνου και σημαντικοί χώροι για διαφύλαξη και προστασία,

ε. Γενικά πλαίσια, όροι και περιορισμοί, για την εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος, και

στ. Άλλα στοιχεία, κατά την κρίση της αρμόδιας υπηρεσίας.

Όλα αυτά παραμένουν θεωρητικά δεδομένης της αχρηστίας στην οποία έχει περιπέσει ο Ν.360. Απομένει να δούμε ποια θα είναι η τύχη του νέου σχεδίου νόμου, που δεν έχει ακόμη κατατεθεί στην Βουλή. Υπάρχουν δύο όμως ακόμη νόμοι, ο Ν. 133 7/1983, περί Επέκτασης των Πολεοδομικών Σχεδίων, Οικιστικής Ανάπτυξης και Σχετικών Ρυθμίσεων, και ο Ν. 1650/1986, περί Προστασίας του Περιβάλλοντος, των οποίων διατάξεις έχουν χρησιμοποιηθεί κυρίως στο πλαίσιο ειδικών χωροταξικών και περιβαλλοντικών μελετών, αν και οι μελέτες αυτές έχουν γίνει με τρόπο επιλεκτικό, για ορισμένες μόνο περιοχές (κυρίως νησιωτικές ή παράκτιες) και με κριτήριο κατά κύριο λόγο την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος και της γεωργικής γης. Η έκταση της εφαρμογής τους απέχει βέβαια και πάλι αρκετά από το επιθυμητό επίπεδο.

Οι ειδικές χωροταξικές μελέτες (EXM) δεν είναι "ειδικές" με την έννοια των ειδικών χωροταξικών σχεδίων του Ν.360, διότι αναφέρονται όχι σε ένα τομέα της παραγωγής ή δραστηριότητα ή λειτουργία ή δίκτυο υποδομής, αλλά σε συγκεκριμένες περιοχές. Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΥΠΕΧΩΔΕ για τις EXM, που χρηματοδοτήθηκαν από το Κοινοτικό πρόγραμμα ENVIREG, "βασικό κριτήριο για την επιλογή των περιοχών... απετέλεσε η δυνατότητα ανάπτυξης με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος σε αυτές, οι οποίες είτε παρουσιάζουν ήδη προβλήματα φόρτισης, είτε βρίσκονται σε στάδιο μη ανάπτυξης για λόγους ελλείψεως υποδομών, είτε τέλος παρουσιάζουν προβλήματα αντικρουόμενων χρήσεων". Σε άλλο σημείο των προδιαγραφών αναφέρεται ότι:

"Οι Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες του ENVIREG αποτελούν πρόταση οργάνωσης και ρύθμισης της περιοχής στην οποία αναφέρονται, με στόχους την ορθολογική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, την ισόρροπη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων (με έμφαση στην τουριστική δραστηριότητα) και την προστασία και αξιοποίηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, με τον καθορισμό των ζωνών χρήσεων γης και όρων και περιορισμών για την

ανάπτυξη".

Οι γενικοί στόχοι των ΕΧΜ, σύμφωνα με τις παραπάνω προδιαγραφές, είναι οι ακόλουθοι, σε συνοπτική διατύπωση:

α. Η προστασία του περιβάλλοντος..., διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων... και η σύνταξη προτάσεων με κριτήριο αξιολόγησης την ελαχιστοποίηση των καταστρεπτικών συνεπειών στο περιβάλλον από τη χωροθέτηση λειτουργιών και δραστηριοτήτων,

β. Ο καθορισμός των αγροτικών πόρων, δηλαδή της γεωργικής και της δασικής γης και των αλιευτικών πόρων, με σκοπό την διατήρηση και προστασία τους,

γ. Η ανάπτυξη του αγροτικού χώρου με την αξιολόγηση των φυσικών πόρων... και την εξισορρόπηση αστικών κέντρων και αγροτικών περιφερειών...

δ. Η αναβάθμιση, τόνωση και διατήρηση των πλεονεκτημάτων του αγροτικού χώρου... με σκοπό την ενεργοποίηση του αγροτικού πληθυσμού και τη συγκράτησή του,

ε. Το σταμάτημα της απρογραμματίστης εγκατάστασης και επέκτασης μονάδων μεταποίησης... με την ορθολογική χωροθέτηση βιομηχανικών περιοχών...

στ. Η προστασία των ευαίσθητων περιοχών και η ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων...

ζ. Η προστασία και ενίσχυση των φυσικών πλεονεκτημάτων των ακτών...

η. Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων του κάθε ορεινού, ημιορεινού, πεδινού και παραλιακού οικισμού για τουριστική ανάπτυξη σε σχέση με τη σημερινή του ικανότητα...".

Οι αναφορές αυτές δίνουν μια εικόνα των στόχων και του περιεχομένου μιας κατηγορίας χωροταξικών μελετών, που κυριάρχησαν τα τελευταία 10 χρόνια στη δραστηριότητα των υπηρεσιών του ΥΠΕΧΩΔΕ με αρμοδιότητα για την χωροταξία. Το θεσμικό εργαλείο που χρησιμοποίησαν κατά κύριο λόγο οι ΕΧΜ είναι οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ), που προβλέπονται στον Ν.1337, και οι ζώνες που προβλέπονται στον Ν. 1650. Αυτές είναι από την μια οι Ζώνες Ειδικών Περιβαλλοντικών Ενισχύσεων, όπου αντιμετωπίζονται οξυμένες συνθήκες και απαιτούνται ειδικές ρυθμίσεις, και, από την άλλη, οι Ζώνες Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (αποκλειστικής ή κύριας χρήσης), όπου επιδιώκεται ορθολογικός έλεγχος χρήσεων (βλ. Α. Ι. Τάχου, Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1992).

Η κήρυξη αυτών των ζωνών σε μια δεδομένη περιοχή συνεπάγεται την υπαγωγή της περιοχής σε καθεστώς προστασίας και ελέγχου, με περιορισμούς χρήσεων και δόμησης, που απαιτούν βέβαια αστυνόμευση, που σπάνια εξασφαλίζεται στην πραγματικότητα.

Στις ειδικές χωροταξικές μελέτες, οι στόχοι της χρήσης του θεσμού των ΖΟΕ ήταν:
.Η προστασία του αγροτικού χώρου, των ευαίσθητων περιοχών, όπως ορίζονται από τον Ν. 1650, και των ακτών,

.Η δέσμευση γης για εφαρμογή προγραμμάτων οικιστικής ανάπτυξης, παραθεριστικής κατοικίας, συνεταιρισμών και βιομηχανικών ζωνών,

.Η απόκτηση γης από το Δημόσιο με την άσκηση του δικαιώματος προτίμησης κατά την μεταβίβαση γης, όπως και η ρυθμιστική παρέμβαση στην αγορά γης και

.Η δημιουργία ζωνών σύμφωνα με τον Ν. 1650, όπως αναφέρεται παραπάνω. Με χρήση του εργαλείου των ΖΟΕ γίνεται προσπάθεια να αντιμετωπισθεί ένα ασυνήθιστο, για τα διεθνή δεδομένα, φαινόμενο της Ελληνικής πολεοδομικής και χωροταξικής πρακτικής, το φαινόμενο της "εκτός σχεδίου δόμησης".

Ο θεσμός αυτός έχει προξενήσει μεγάλες καταστροφές στην ελληνική ύπαιθρο και πρέπει σοβαρά να αντιμετωπισθεί η περίπτωση κατάργησής του [Λ. Βασενχόβεν, "Χωροταξία και η ύπαιθρος χώρα (ή το απαραβίαστο της εκτός σχεδίου δόμησης)", στο Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης, Πρακτικά συνεδρίου, Τόμος II, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων και "Τόπος" (Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών), Αθήνα, 1995].

Δυστυχώς, "ενώ η έννοια της "υπαίθρου χώρας" υποχωρεί, η διαστροφή της έννοιας της "εκτός σχεδίου Ελλάδας", ως προθαλάμου ή υποκατάστατου της "εντός σχεδίου" διαωνίζεται. Και εάν, όταν καθιερώθηκε η παράδοση αυτή διαίρεση, ο αγροτικός χαρακτήρας της χώρας και η κυριαρχία της υπαίθρου ήταν τέτοιοι, που να μην αποτελεί απειλή το φαινόμενο της εκτός σχεδίου δόμησης και των κοινωνικών του προεκτάσεων, σήμερα η καταστροφή που έχει συντελεσθεί και συντελείται είναι πλέον τεράστια" (όπ.αν.).

Τονίστηκε νωρίτερα ότι η πολιτεία, κατά την άσκηση χωροταξικής πολιτικής, μπορεί να παρέμβει ελέγχοντας την ανάπτυξη του χώρου, όπως με την θεσμοθέτηση των ΖΟΕ, παρακινώντας τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά να χωροθετήσουν τις δραστηριότητές τους, σύμφωνα με κοινωνικά αποδεκτές κατευθύνσεις, και κατασκευάζοντας υποδομές που επηρεάζουν την χωρική ανάπτυξη, όπως υποδομές μεταφορών, ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, εκπαίδευσης, υγείας κλπ. Για τον λόγο αυτό τα κίνητρα για την εγκατάσταση ή μετεγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων, αλλά και επιχειρήσεων τουρισμού και παροχής υπηρεσιών, η πολιτική δημιουργίας βιομηχανικών περιοχών (ΒΙΠΕ) ή πάρκων επιχειρήσεων ή εμπορευματικών κέντρων, τα σχέδια χωροταξικής κατανομής μεγάλων νοσοκομειακών μονάδων ή πανεπιστημίων και η πολιτική

επιλεκτικής ενίσχυσης περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) ασκούν μεγάλη επίδραση στην οργάνωση του χώρου και αποτελούν (ή μάλλον θα έπρεπε να αποτελούν) αναπόσπαστο στοιχείο μιας συνολικής χωροταξικής πολιτικής, όπως αυτή τελικά εκφράζεται στο εθνικό και στα περιφερειακά χωροταξικά σχέδια.

Ορισμένοι από αυτούς τους τομείς πολιτικής έχουν παράδοση μερικών δεκαετιών στην ελληνική διοίκηση, όπως π.χ. η χορήγηση κινήτρων εγκατάστασης και μετεγκατάστασης παραγωγικών δραστηριοτήτων, που θεσπίζονται με ειδικούς νόμους, γνωστούς ως "αναπτυξιακούς", σύμφωνα με τους οποίους η επικράτεια διαφοροποιείται σε ζώνες με λιγότερο ή περισσότερο ευνοϊκά κίνητρα. Μακρά ιστορία έχει και η πολιτική δημιουργίας βιομηχανικών περιοχών σε όλους τους νομούς της χώρας.

Οι ΒΙΠΕ πολεοδομούνται με οργανωμένο τρόπο και εξοπλίζονται με στοιχειώδη υποδομή για να υποδεχθούν βιομηχανικές μονάδες.

Ανάμεσα στους στόχους τους είναι και η ενίσχυση της οικονομίας των περιφερειών τους. Υπάρχουν όμως πολλές αμφιβολίες, όπως προκύπτει από μελέτες της εμπειρίας του παρελθόντος, αν τα αναπτυξιακά κίνητρα και οι ΒΙΠΕ βοήθησαν στο να μεταβληθεί η παραγωγική φυσιογνωμία των περιφερειών τους, προς την κατεύθυνση κλάδων υψηλότερης παραγωγικότητας και σύγχρονης τεχνολογίας.

Σημαντικό εργαλείο άσκησης χωροταξικής πολιτικής, αν και πάλι με ένα στενά ελεγκτικό τρόπο, είναι και η χορήγηση της λεγόμενης "προέγκρισης χωροθέτησης" παραγωγικών δραστηριοτήτων και έργων υποδομής, που συνοδεύεται από την επιβολή "περιβαλλοντικών όρων", μετά από εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, με την οποία τεκμηριώνεται η επίδραση του έργου ή της μονάδας παραγωγής στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Η διαδικασία αυτή θεμελιώνεται στον Ν. 1650 για το περιβάλλον, που αναφέρθηκε νωρίτερα, θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η πολιτική σε τομείς όπως η βιομηχανία, ο τουρισμός, η γεωργία, τα δάση, οι μεταφορές κ.ά. επηρεάζει με πολλούς τρόπους την οργάνωση του χώρου, χωρίς δυστυχώς να εντάσσεται σε μια συντονισμένη χωροταξική και περιβαλλοντική πολιτική.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

Η διαδικασία των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο, απορρέει από τις απαιτήσεις της πολιτικής για το περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η επίδραση της ΕΕ στον χωροταξικό σχεδιασμό εκδηλώνεται και με άλλους τρόπους. Τα Σχέδια Περιφερειακής

Ανάπτυξης (ΣΠΑ), που αναφέρθηκαν ήδη, και στα οποία στηρίχθηκαν τα δύο ΚΠΣ (Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης) για τις περιόδους 1989-93 και 1994-99, αποτέλεσαν de facto ένα υποκατάστατο χωροταξικών σχεδίων, αφού σ' αυτά έχουν περιληφθεί έργα με σημαντικές χωρικές συνέπειες.

Τα ΣΠΑ περιλάμβαναν τόσο ένα εθνικό σκέλος, όσο και ένα περιφερειακό. Έτσι, τα ΚΠΣ, που αποτελούν ένα "χρηματοδοτικό μέσο" εφαρμογής των ΣΠΑ, περιλαμβάνουν περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα (ΠΕΠ) και για τις 13 διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας και τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα (π.χ. βιομηχανίας, γεωργίας, οδικών έργων και λιμανιών, τουρισμού και πολιτισμού κ.ο.κ.), που συναποτελούν το εθνικό σκέλος.

Σοβαρές χωρικές συνέπειες έχουν και οι λεγόμενες Κοινοτικές πρωτοβουλίες, πολλές από τις οποίες συμπληρώνουν την περιφερειακή πολιτική της ΕΕ, αλλά και της ίδιας της χώρας, δεδομένου ότι η χώρα συμμετέχει με εθνική συμμετοχή σ' αυτές, όπως βέβαια και στο ΚΠΣ.

Μάλιστα, με την εθνική συμμετοχή εξαντλούνται σχεδόν οι δυνατότητες του εθνικού προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, αφήνοντας πολύ μικρό περιθώριο για έργα εκτός του πλαισίου των προγραμμάτων, που συγχρηματοδοτούνται από την Ελλάδα και την ΕΕ.

Ιδιαίτερα πρέπει να αναφερθεί από τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες το πρόγραμμα Interreg, που παρέχει συνδρομή στις εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές των χωρών - μελών της ΕΕ, για να αντιμετωπίσουν τα ιδιαίτερα προβλήματα ανάπτυξης, που συνεπάγεται η απομόνωσή τους.

Ένα άλλο ενδιαφέρον παράδειγμα Κοινοτικής πρωτοβουλίας είναι το πρόγραμμα Leader, που ενισχύει πειραματικές δράσεις σε τοπική κλίμακα, με καινοτόμο χαρακτήρα, για να προωθηθεί η αγροτική ανάπτυξη.

Τέλος, ενδεικτικά αναφέρεται και η πρωτοβουλία Urban, που συμβάλλει στην αντιμετώπιση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν περιοχές μέσα στα αστικά κέντρα.

Μέσα από αυτά τα προγράμματα εκφράζεται η περιφερειακή πολιτική της ΕΕ, που ακολουθεί μια σειρά 6 στόχων και μια ταξινόμηση των περιφερειών των χωρών - μελών σε αντιστοιχία με αυτούς τους στόχους.

Ολόκληρη η Ελλάδα θεωρείται περιοχή του Στόχου 1, που είναι η ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών. Τα προγράμματα που αναφέρθηκαν χρηματοδοτούνται από την ΕΕ μέσω των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ, δηλαδή κυρίως από:

.Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), που ενισχύει μόνο τις μειονεκτούσες περιφέρειες της ΕΕ, με παρεμβάσεις που αφορούν κυρίως στις παραγωγικές επενδύσεις, στην υποδομή και στην ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων,

.Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), που δραστηριοποιείται σε θέματα επαγγελματικής κατάρτισης και δημιουργίας θέσεων εργασίας,

.Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, και ειδικότερα το τμήμα προσανατολισμού, που στηρίζει την αναδιάρθρωση του γεωργικού τομέα και την αγροτική ανάπτυξη, και

.Το Ταμείο Συνοχής, που έχει ως στόχο την μείωση της απόκλισης μεταξύ εθνικών οικονομιών και στηρίζει μόνο έργα στον τομέα του περιβάλλοντος και των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών, στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της ΕΕ, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα.

Στις ενισχύσεις από τα ταμεία αυτά, όπως και από ένα ειδικό "χρηματοδοτικό μέσο" για την αλιεία, μπορούν να προστεθούν δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Βαθμιαία, η ΕΕ προσανατολίζεται προς την χάραξη μιας χωροταξικής πολιτικής σε Ευρωπαϊκή κλίμακα. Αυτός ο προσανατολισμός εκφράστηκε αρχικά το 1991 με την δημοσίευση μιας έκθεσης με τίτλο "Ευρώπη 2000", που παρουσίαζε τα δεδομένα, μόνο σε επίπεδο πληροφοριών, που στοιχειοθετούν την ανάγκη για ενιαία πολιτική οργάνωσης του ευρωπαϊκού χώρου.

Η πολιτική των Ευρωπαϊκών διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών, ενέργειας και τηλεπικοινωνιών εντάσσεται σ' αυτή την προοπτική. Το 1994 δόθηκε στην δημοσιότητα μια δεύτερη έκθεση με τίτλο "Ευρώπη 2000 +", με στόχο να δοθεί έμφαση στην υπερεθνική και Κοινοτική διάσταση του χωροταξικού σχεδιασμού των χωρών - μελών και στην ανάγκη συνεργασίας στον τομέα αυτό.

Μάλιστα, η δεύτερη φάση της Κοινοτικής πρωτοβουλίας Interreg, με τίτλο Interreg II, εντάχθηκε σ' αυτή την προοπτική.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, συνεχίζονται οι διαβουλεύσεις για την εκπόνηση εθνικών χωροταξικών σχεδίων και την πιθανή σύνθεση τους σε ένα στρατηγικό χωροταξικό σχέδιο της ΕΕ.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η Ευρώπη αποκτά βαθμιαία συνείδηση της ανάγκης συντονισμού των χωροταξικών πολιτικών των μελών της, ως μιας απαραίτητης προϋπόθεσης για την οικονομική ολοκλήρωση, μια προοπτική που αν και έχει ευρεία υποστήριξη, έχει και πολλούς αντιπάλους.

Αποκτά επίσης συνείδηση της ανάγκης μιας ενιαίας περιβαλλοντικής στρατηγικής, που αν και συχνά υποκρύπτει οικονομικά συμφέροντα και υστεροβουλίες, δεν παύει να είναι ένας σημαντικός στόχος για όλους τους Ευρωπαίους.

Η αρχή της sustainable development, που αποδόθηκε στα Ελληνικά ως βιώσιμη ή διατηρήσιμη ή αυτοτροφοδοτούμενη ή αειφόρος ανάπτυξη, αποτελεί ήδη ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανάπτυξη.

Όπως ορίστηκε σε μια έκθεση επιτροπής ειδικών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, "διατηρήσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να αδυνατίζει την ικανότητα των μελλοντικών γενιών να ικανοποιήσουν τις δικές τους" (Λ. Βασενχόβεν, "Αειφόρος αστική ανάπτυξη και η έννοια των αστικών πόρων", στο Sustainable Development: Θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας, επιμ. Κ.Λάσκαρι, Παπασωτηρίου, Αθήνα). Η έννοια αυτή, αν και εμπεριέχεται σε αντιλήψεις πολύ παλιότερες, επηρεάζει πλέον την θεωρία και πρακτική του σχεδιασμού της ανάπτυξης και του χώρου, όπως και τα σχετικά νομοθετήματα που θα ρυθμίζουν το χώρο στα επόμενα χρόνια.

Στο σχέδιο νόμου "Για τη χωροταξική πολιτική και τη χωρική ανάπτυξη", που συντάχθηκε από ειδική επιτροπή του ΥΠΕΧΩΔΕ, οι βασικοί στόχοι της χωροταξικής πολιτικής ορίζονται ως εξής:

α. Η διασφάλιση της διαρκούς, ισόρροπης και πολυκεντρικής ανάπτυξης, που θα προωθεί την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή του εθνικού χώρου, παράλληλα με το σεβασμό των ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής της χώρας

β. Η διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας ευκαιριών των πολιτών στο σύνολο του εθνικού χώρου και η διαμόρφωση συνθηκών ισότιμης πρόσβασης στη χρήση και απόλαυση των φυσικών, πολιτιστικών και παραγωγικών πόρων, καθώς και των κοινωνικών αγαθών, υπηρεσιών και υποδομών.

γ. Η διασφάλιση της προστασίας και αποκατάστασης του περιβάλλοντος, της διατήρησης και ανάδειξης της εθνικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, της αειφορικής χρήσης των ανανεώσιμων ή μη φυσικών πόρων και της διατήρησης της οικολογικής ισορροπίας και της βιοποικιλότητας, μέσω της ενσωμάτωσης των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης στις διαδικασίες χάραξης και εφαρμογής της χωροταξικής πολιτικής".

Στα χρόνια που έρχονται, οι ανάγκες προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ολοκλήρωσης και εξασφάλισης εσωτερικής ισορροπίας του εθνικού και περιφερειακού χώρου, εκμετάλλευσης των παραγωγικών δυνατοτήτων και ρύθμισης του ανταγωνισμού χρήσεων γης θα δώσουν στη χωροταξική πολιτική μια ιδιαίτερη βαρύτητα ανάμεσα στις λειτουργίες του κράτους.

Η πρόκληση για τη δημόσια διοίκηση, ιδίως για τους αποκεντρωμένους φορείς της κεντρικής διοίκησης και για τη νομαρχιακή και τοπική αυτοδιοίκηση, θα είναι μεγάλη.

Η επιτυχία θα εξαρτηθεί από την αποτελεσματικότητα της διοίκησης, αλλά και από την ικανότητα της να πείσει τους πολίτες για την ορθότητα των επιλογών της.